

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت
I.S.D.S

تحلیل مواضع ترکیه در قبال جنگ ۱۲ روزه

ابراونگار ۱۸۰ | مرداد ۱۴۰۴

پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت

پژوهشکده ابرار معاصر تهران

تحليل مواضع ترکیه در قبال جنگ ۱۲ روزه

ابراہنگار ۱۸۰

پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت

پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران

۱۴۰۴

تحليل مواضع تركيه در قبال جنگ ۱۲ روزه

تدوين و انتشار: پژوهشكده مطالعات و تحقيقات بين‌المللى ابرار معاصر تهران

تاريخ انتشار: مرداد ۱۴۰۴

تلفن و دورنگار: ۸۸۹۱۲۴۳۶-۸۸۹۰۱۹۵۷

نشانی اینترنت: www.tisri.org

تیراژ: محدود

خلاصه مدیریتی

ترکیه در سیاست کلی خویش در قبال ایران، ضمن آنکه از تبدیل شدن ایران به قدرت اصلی در منطقه نگران است (این نگرانی متوجه دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای هم می‌شود) از تضعیف ایران و فروپاشی این کشور و در نتیجه گسترش آنا‌رشی در منطقه و برهم خوردن توازن چندجانبه منطقه‌ای نیز واهمه دارد. تجاوز رژیم صهیونیستی به خاک ایران، ضمن آنکه خطر تضعیف ایران را به همراه داشت، می‌توانست با تبدیل رژیم به قدرت فائق منطقه‌ای، توازن را مختل کند؛ بالاخص آنکه افرادی در حکومت رژیم صهیونیستی از تبدیل شدن ترکیه به هدف بعدی حملات و اتحاد طبیعی رژیم با جریان‌های تجزیه طلب کرد سخن می‌گفتند. دخالت‌های رژیم در خاک سوریه بر این دغدغه‌ها افزود. لذا آنکارا توجه خود را به تقویت صنایع دفاعی و افزایش ذخایر موشکی و رساندن آنها به سطح بازدارندگی، افزایش بُرد و تاثیر موشک‌ها، تسریع ساخت و استفاده از سیستم‌های پدافندی بومی، آغاز فرایند خرید هواپیماهای پیشرفته اف-۳۵ و یوروفایتر معطوف ساخت.

به طور کلی ترکیه از افزایش قیمت نفت و آثار منفی اقتصادی آن، احتمال به راه افتادن موج مهاجران و آوارگان، احیای ناسیونالیسم قومی کردی و تبدیل رژیم به قدرت مسلط هراس داشته و در عین حال از احیای محور مقاومت و یا دستیابی ایران به سلاح اتمی نیز نگران است.

گزینه مطلوب ترکیه حل و فصل مسئله ایران از طریق مذاکرات، یعنی تضمین عدم دستیابی ایران به بمب اتمی، عدم احیای نفوذ ایران در سوریه و عراق و رفع تحریم‌های دست کم اقتصادی ایران است. لذا در صورتی که

مذاکرات به نتیجه‌ای ختم نشود و مکانیسم ماشه فعال شود، در سه سناریوی محتمل، از ترکیه اقدامی فراتر از اظهارات شدیدالحن یا ملایم و احیاناً تلاش برای میانجیگری بین امریکا و ایران، انتظار دیگری نمی‌توان داشت:

- سناریوی اول یعنی پیروزی ایران و تسلیم رژیم برای ترکیه مطلوب‌ترین است. زیرا ضمن آنکه رژیم را تضعیف می‌کند، ایران نیز به قدرت مسلط مبدل نمی‌شود؛

- سناریوی دوم و تخریب زیرساخت‌های ایران و بروز مخاطرات انسانی، بدون همراهی و دخالت علنی امریکا، برای ترکیه بدترین سناریو است. زیرا هم رژیم را بر منطقه مسلط می‌کند و هم تمامی ریسک‌های عمده چون سیل آوارگان، تشدید جدایی‌طلبی و یا حتی بروز خشونت قومی در غرب و شمال‌غرب ایران را در پی خواهد داشت و لذا احتمال مداخله عملی ترکیه در این سناریو منتفی نیست؛

- ترکیه در سناریوی سوم یعنی حمله امریکا در همراهی با رژیم، با هدف تغییر نظام سیاسی در ایران، ریسک کمتری می‌بیند. زیرا امریکا می‌تواند برخی افراط‌گری‌های رژیم را تعدیل کند.

در خصوص گزینه‌های سیاسی ایران در قبال ترکیه نیز، گزاره‌های محدود هستند و شاید قابل توصیه‌ترین رویکرد، حفظ روابط متعادل و متوازن اقتصادی و سیاسی با این کشور باشد. زیرا در حال حاضر ترکیه از معدود مجاری ارتباطی، اقتصادی، مواصلاتی و دیپلماتیک ایران با اروپا و احیاناً آمریکا محسوب می‌شود. ترکیه نیز گزینه‌های چندانی در مقابل شرایط ایران ندارد. زیرا حضور سنگین امریکا، اروپایی‌ها و رژیم، که از آن دو کمک و بهره می‌گیرد، میدان کنشگری ترکیه را محدود ساخته است.

مقدمه

جنگ دوازده روزه‌ای که رژیم بر ایران تحمیل کرد؛ تهدیدی وجودی علیه نظام سیاسی و تمامیت ارضی کشور محسوب می‌شود، خطری که متوجه بقای کشور بود. در چنین شرایطی، علاوه بر اتکا به داشته‌ها و پتانسیل داخلی، ضرورت ارزیابی همراهی‌ها، ائتلاف‌های بالقوه و بالعکس خصومت‌ها و ناهمدلی‌های کشورهای دیگر و بویژه کشورهای همجوار حائز اهمیت است. در این میان، مواضع ترکیه به عنوان یکی از قدرتمندترین کشورهای منطقه که به همراه قدرت‌هایی چون ایران و عربستان ستون‌های نظام منطقه‌ای را تشکیل می‌دهند، به دلایل متعددی شایسته بررسی است. زیرا که همراهی صریح یا ضمنی این کشور می‌تواند کفه توازن منطقه‌ای را به نفع یکی از طرفین سنگین کرده و همراهی‌اش با قدرت‌های جهانی به ظهور نظم منطقه‌ای جدید کمک کند. در عین حال بی‌طرفی ترکیه نیز بر رقابت و جنگ موثر خواهد بود. در این نوشتار پس از مرور اجمالی بر روابط ایران و ترکیه و مناسبات ترکیه و رژیم، به مواضع ترکیه در قبال تجاوز رژیم و دلایل این موضع‌گیری‌ها و همین‌طور تأثیرات تجاوز مزبور بر سیاست منطقه‌ای و خارجی ترکیه می‌پردازیم و در نهایت به مواضع احتمالی ترکیه در حالت‌ها و سناریوهای محتمل آتی اشاره خواهیم کرد.

۱. مناسبات ایران و ترکیه

تحلیلگران مسائل خاورمیانه بر پایداری نسبی مناسبات ایران و ترکیه از قرن

هفدهم به این سو تاکید دارند؛ طی دهه‌های اخیر، تعامل دو کشور در منطقه، آمیزه‌ای از همکاری و رقابت بوده است. هر دو کشور در زمینه‌های چون بسط نفوذ منطقه‌ای، دستور کارهای ایدئولوژیک (در مقطعی رقابت مدل‌های سکولار ترکیه با مدل اسلامی ایران و سپس مدل اسلام‌گرایی اخوانی ترکیه با مدل اسلام سیاسی ایران) و مناسبات با قدرت‌های جهانی (عضویت آنکارا در ناتو و آمریکاستیزی علنی جمهوری اسلامی) با یکدیگر در رقابت بودند و از سوی دیگر در زمینه‌های ژئوپلیتیک چون ضرورت حفظ تمامیت ارضی کشورهای منطقه، مبارزه با گروه‌های تجزیه طلب کردی، مبارزه با جریان‌های رادیکال دینی (علیرغم وجود اختلاف نظرهایی در این عرصه) و حتی مخالفت با سیاست امریکا و رژیم در منطقه، مواضع مشترکی داشته‌اند. اوج رقابت‌ها در دهه ۲۰۱۰ بر سر سوریه بود که حتی در آن مقطع هم پختگی دستگاه دیپلماسی دو کشور، با حفظ مجاری ارتباطی، مانع تنش‌ی عمده در روابط آنکارا و تهران شد. به هر حال ایران برای مناسبات اقتصادی جاری به سطحی از ارتباط با ترکیه نیاز دارد و ترکیه نیز از ایران به‌عنوان دروازه‌ای برای ورود به آسیای مرکزی و شرقی سود می‌برد.

با آنکه مواضع کلی در فضای رسانه‌ای ایران در قبال ترکیه، در مجموع منفی بوده و در شبکه‌های اجتماعی کاربران ایرانی عموماً نگاهی خصمانه نسبت به ترکیه اتخاذ می‌کنند، دیدگاه افکار عمومی و نگرش کاربران فضای مجازی ترکیه نسبت به ایران و بالاخص مواضع ایران نسبت به رژیم بسیار مثبت است. اما جریان فکری تقریباً کوچکی در رسانه‌های اسلامگرا و در تولیدات رسانه‌ای همچون سریال «دره گرگ‌ها»^۱ وجود دارد که مدعی‌اند

ایران در پوشش مضامینی چون محور مقاومت، مبارزه با صهیونیسم، وحدت اسلامی و ... در واقع به دنبال ترویج تشیع و احیای امپراتوری پارسی است. برخی از این منتقدان تا آنجا پیش می‌روند که جنگ ۱۲ روزه اخیر را هم جنگ زرگری و نمایشی از قبل طراحی شده تلقی می‌کنند (Kaplan, 2025). این تصور طبعاً با واقعیات انطباق ندارد، اما نشان‌دهنده شکاکیت این طیف‌ها نسبت به مواضع و عملکرد ایران بوده و به احتمال زیاد از تحولات دهه‌های اخیر در عراق سوریه و لبنان متأثر شده است. جدای از این دیدگاه‌های افراطی، سیاست ترکیه در قبال ایران را می‌توان در دو اصل اساسی زیر خلاصه کرد: ۱. ایران نباید به قدرت فائق^۱ و همه‌کاره منطقه تبدیل شود (هاکان فیدان، وزیر خارجه ترکیه، در اظهاراتی پس از آتش‌بس گفته است که هیچ قدرتی حتی ترکیه نباید در منطقه تنها قدرت شود)؛ ۲. ایران نباید به شکلی تضعیف شود که به مرز فروپاشی و جنگ داخلی برسد. زیرا ترکیه از قدرت‌گیری جریان‌های تجزیه‌طلب، بویژه کردها می‌ترسد و این موضوع، پاشنه آشیل این کشور است.

۲. روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی

ترکیه اولین کشور مسلمان بود که علناً رژیم صهیونیستی را به رسمیت شناخت و با آن روابط دیپلماتیک برقرار کرد. عضویت ترکیه در ناتو و بلوک غرب، در مقابل گرایش‌های عموماً چپ و سوسیالیستی کشورهای عربی منطقه در دوران جنگ سرد، ترکیه را به رژیم نزدیک می‌کرد. با روی کار آمدن دولت اسلام‌گرای رجب طیب اردوغان، تنش‌های متعددی در روابط دو

۱. هژمون

بازیگر رخ داده است؛ استقبال اردوغان از سران حماس در آنکارا (۲۰۰۷)؛ حمله رژیم به کشتی ماوی مرمره (۲۰۱۱) و بویژه حوادث پس از ۷ اکتبر نمونه‌هایی از این تلاطمات محسوب می‌شود. پس از آغاز طوفان الاقصی و اندکی پس از سفر تاریخی اسحاق هرتزوغ، رئیس‌جمهور رژیم به آنکارا (مارس ۲۰۲۲)، اردوغان به انتقاد شدید از آن (با تمرکز بر شخص نتانیاهاو) پرداخت و اندکی بعد با استناد به ممانعت این رژیم از رسیدن کمک‌های بشردوستانه به غزه، به قطع کامل صادرات-واردات با رژیم اقدام کرد. با این حال مخالفین اردوغان مدعی بوده‌اند که علی‌رغم این مواضع اعلامی، کشتی‌های نفتکش رژیم، نفت را از بندر جیهان ترکیه (عمدتاً نفت جمهوری آذربایجان) به حیفا و تل‌آویو می‌رسانند. دولت ترکیه چنین امری را منکر شده و مدعی است که نفت به شرکت‌های بین‌المللی فروخته می‌شود و ممکن است آنان نفت را به رژیم برده باشند.

جایگاه موضوع فلسطین در افکار عمومی ترکیه به شکلی بوده که مطابق پیمایش‌های بین‌المللی من جمله مرکز تحقیقات پیو، ترکیه، کمابیش در رأس کشورهای متغیر از رژیم قرار دارد. علاوه بر قضیه فلسطین، مسئله اختلاف مواضع آنکارا و تل‌آویو در قضایای سوریه نیز از عرصه‌های تنش در مناسبات دو آنها است؛ رژیم به وضوح از شکل‌گیری دولتی با سوابق رادیکال اسلامی و نزدیک به ترکیه در دمشق نگران است و از طرف دیگر می‌کوشد به بهانه حمایت از حقوق دروزیان و کردهای سوریه، آن را ضعیف، متلاشی و حتی تجزیه کند. اظهارات تحریک‌آمیز مقامات رژیم و من جمله اظهار نظر گیدئون سائر، وزیر خارجه رژیم صهیونیستی، که کردها را متحد طبیعی رژیم خوانده و یا از ضرورت ایجاد کردستان بزرگ سخن به میان آورده، مایه نگرانی آنکارا است و ریسک رویارویی دو بازیگر در صحنه سوریه را به همراه دارد. رژیم

خروج امریکایی‌ها از سوریه را به نفع آنکارا ارزیابی کرده و با آن مخالفت می‌کند. با این حال، ناظران مسائل خاورمیانه احتمال درگیری آنکارا - تل‌آویو را سناریویی با شدت بالا ولی با احتمال اندک ارزیابی کرده و تداوم درگیری‌ها در منطقه خاکستری و احیاناً برقراری نوعی مکانیسم عدم تجاوز متقابل را محتمل می‌دانند، امری که از نظر دولت جدید سوریه هم مطلوب است (Özçelik, 2025).

۳. مواضع ترکیه در قبال تجاوز رژیم صهیونیستی به ایران

پس از وقوع تجاوز رژیم صهیونیستی در ۱۳ ژوئن، ترکیه این حمله را محکوم و آن را نقض شدید حقوق بین‌الملل خواند. برخی تحلیلگران موضع ترکیه را در قیاس با محکومیت شدید مواضع امریکایی‌ها و رژیم در خاورمیانه در دوره‌های قبلی، نرم‌تر ارزیابی کرده‌اند (Cagaptay, 2025). بویژه پس از بمباران فردو توسط هواپیماهای امریکایی، مقامات ترکیه به ابراز نگرانی و بیان ضرورت دیپلماسی بسنده کردند. ظاهراً مقامات ترکیه کوشیده‌اند با عدم مواجهه شدید، انعطاف دیپلماتیک و روابط با امریکا و جهان غرب را حفظ کنند و در عین حال به اروپا و امریکا نشان دهند که آنکارا، بازیگری منطقه‌ای، بدون درگیری مستقیم در معضلات منطقه‌ای، پتانسیل کمک به حل آنها و کاهش سطح منازعه را دارد.

اردوغان در اجلاس ناتو بعد از حمله رژیم به ایران، حکومت نتانیاهو را حکومتی بی‌پروا خواند که در پی بی‌ثبات‌سازی فلسطین، لبنان، سوریه، یمن و ایران بوده و می‌کوشد قدرت مسلط در منطقه شود. در مجموع به نظر می‌رسد که نگرانی‌های اصلی ترکیه از تجاوز رژیم را بتوان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. افزایش قیمت نفت با جنگ منطقه‌ای و بالاخص احتمال بسته‌شدن تنگه هرمز و به‌تبع آن افزایش مشکلات اقتصادی داخلی ترکیه؛
 ۲. بروز موج احتمالی مهاجران از ایران به سمت ترکیه: مطابق اغلب ارزیابی‌ها، ترکیه تنها همسایه‌ای است که شهروندان ایرانی در مواقع حساس و بحرانی ترجیح می‌دهند به آنجا پناه ببرند؛
 ۳. تشدید بحران و شورش جریان‌های تجزیه‌طلب کردی در صورت تضعیف دولت مرکزی ایران و بروز جنگ داخلی: با توجه به حساسیت موضوع پ.ک.ک در ترکیه و تلاش‌های یک سال اخیر برای خاتمه دادن به مبارزه مسلحانه این گروه، احتمال فعال‌شدن پژاک، یعنی شاخه ایرانی پ.ک.ک، در صورت تضعیف دولت مرکزی موجب نگرانی از معکوس‌شدن روند مزبور می‌شود.
 ۴. مسلط‌شدن رژیم در منطقه غرب آسیا: مقامات آنکارا به انحای مختلف از واشنگتن انتقاد کرده‌اند که برخلاف همراهی دائمی با رژیم، با ترکیه همانند متحدی صادق رفتار نمی‌کند. به‌زعم آنان، مواضع آمریکا در قبال کردهای شمال سوریه، یونان، قبرس و... چنین است. از این زاویه، در رقابت‌های آتی تل‌آویو و آنکارا، آمریکا و غرب احتمالاً طرف رژیم را خواهند گرفت و لذا ترکیه به قدرتی فروتر در منطقه مبدل خواهد شد.
- با وجود مواضع منفی فوق در خصوص تجاوز رژیم به ایران، آنچه مواضع آنکارا را پیچیده‌تر می‌کند برخی اشتراک نظرهای رژیم و ترکیه در قبال ایران و استراتژی‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران است. رژیم و ترکیه از احیای نفوذ ایران در سوریه و استقرار مجدد جریان‌های نزدیک به ایران در کشورهای منطقه و بویژه در جوار مرزهای خویش نگران‌اند. به عبارتی روشن‌تر هر دو از تضعیف محور مقاومت استقبال می‌کنند. اما پر کردن خلاء

ناشی از خروج نیروهای نزدیک به ایران، محل اختلاف آنکارا و تل‌آویو است. موضوع اشتراکی دوم، مخالفت هر دو با تسلیح ایران به سلاح اتمی است. اگرچه ایران به صراحت از نبود بمب اتمی در دکترین دفاعی‌اش سخن گفته است، اما تحلیلگران امنیتی در ترکیه و رژیم به درجات مختلف نسبت به تفاوت مواضع اعلامی و اغراض واقعی ابراز نگرانی کرده‌اند.

۴. پیامدهای جنگ ۱۲ روزه برای سیاست داخلی و خارجی ترکیه

اگر گفته شود که حملات رژیم به ایران برای ترکیه نیز غافلگیرکننده و شوک‌آور بوده، اغراق نشده است. این حملات نگرانی عمیقی را در جامعه و سیاست ترکیه دامن زد؛ برای مثال «دولت باغچه‌لی» رهبر حزب جنبش ناسیونالیستی و عضو مهم ائتلاف جمهور تحت رهبری اردوغان، در اظهاراتی بیان داشت که حمله به ایران جزئی از استراتژی وسیع‌تر محاصره ترکیه و تخریب اهداف و برنامه‌های منطقه‌ای این کشور است (Soylu, 2025). از سوی دیگر برخی اظهارات خصمانه و تحریک‌آمیز مقامات رژیم، که دلالت‌بر هدف بعدی بودن ترکیه پس از پایان کار ایران داشت، نگرانی‌های زیادی را در زمینه‌های سیاسی و امنیتی دامن‌زده است. انعکاس این نگرانی را می‌توان در گزارش موسسه پژوهشی استانبول مشاهده کرد که براساس بررسی‌های صورت گرفته، پس از حمله رژیم به ایران ۷۱ درصد مردم ترکیه از ضرورت تولید سلاح اتمی در ترکیه دفاع کرده‌اند (Öztürk, 2025). برخی منتقدان اردوغان مدعی شده‌اند که روابط نه‌چندان گرم وی با غرب و آمریکا باعث عقب‌افتادگی تکنولوژیک ترکیه در قیاس با رژیم و همسایگانی چون یونان شده است؛ خرید اف-۳۵ توسط رژیم و یونان و کنار گذاشتن ترکیه از پروژه مزبور، فقدان سیستم پدافندی قابل اتکا (سیستم اس-۴۰۰ خریداری شده از

روسیه، به دلیل مخالفت امریکا هنوز فعال نشده است)، ضعف در سیستم‌های موشکی و بُرد محدود راکت‌های ترکیه از جمله نقاط کور در مواجهه احتمالی ترکیه و رژیم محسوب شده است.

از این‌رو، به نظر می‌رسد که سرمایه‌گذاری در عرصه صنایع دفاعی که از زمان به قدرت رسیدن اردوغان در دو دهه گذشته آغاز شده بود، شتاب بیشتری گرفته است. مهم‌ترین تجلیات این تاکید را می‌توان در موارد زیر دید:

۱. تصویب قانون امنیت سایبری پس از ماجرای انفجار پیجرهای حزب الله (مارس ۲۰۲۵)؛
۲. پروژه گنبد فولادین که حتی نامش هم تداعی‌کننده گنبد آهنین رژیم است. این سیستم چند لایه بوده و از چندین سیستم یکپارچه تشکیل می‌شود؛
۳. تلاش برای بازگشت به پروژه اف-۳۵ که البته با مخالفین جدی در کنگره و سنای آمریکا مواجه است؛
۴. تلاش برای خرید هواپیماهای یوروفایتر از کشورهای اروپایی که ظاهراً با موافقت قطعی انگلیس و موافقت احتمالی آلمان مواجه است. این هواپیماها به اندازه اف-۳۵ پیشرفته نیستند اما پیشرفته‌تر از ناوگان هواپیماهای جنگی ترکیه محسوب می‌شوند؛
۵. تسریع در تکمیل پروژه هواپیمای ملی و نسل پنجم کاآن^۱ که احتمالاً در سال ۲۰۲۸ یا زودتر از آن در خدمت ارتش این کشور قرار خواهد گرفت؛
۶. تقویت و تسریع در کار سیستم دفاعی سیپر^۲ که کارشناسان آن را در حد اس-۴۰۰ روسی می‌دانند. ضعف عمده آن فقدان قابلیت ضدبالستیک، در حال حاضر است. سیستم‌های موشکی اولیه ترکیه اقتباسی از مدل‌های چینی

1. KAAAN

۲. SİPER همان سپر فارسی است اما در ترکی به معنای «سنگر» به کار می‌رود و جالب آنکه سنگر در فارسی خود دخیل از ترکی است.

بودند، اما موشک‌های موسوم به تایفون که نسخه‌هایی از آن در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۵ تست شده‌اند، بُرد طولانی‌تر و قدرت تخریب بیشتری دارند (Iddon, 2025).

اردوغان پس از جنگ اخیر، از افزایش ذخایر موشکی تا حد بازدارندگی سخن گفته است. به هر حال، موشک جدیدی که با نام جنک ۱ در دست ساخت است که پیشرفته‌تر از همه موشک‌های فعلی ترکیه محسوب می‌شود. حکومت عملاً سیاست ابهام و عدم اطلاع‌رسانی درباره برد موشک‌ها را اتخاذ کرده اما گمان می‌رود که برد موشک‌های تایفون جدید تا ۱۰۰۰ کیلومتر باشد. ظاهراً علاوه بر اینها، ترکیه در حال طی مراحل ساخت موشک‌های با برد حدود ۲۰۰۰ کیلومتر است. از این استراتژی دولت ترکیه برای تقویت روحیه ملی و رابطه جامعه و حکومت با نام «تکنوناسیونالیسم» یاد می‌شود (Adar, 2025).

علاوه بر دغدغه‌های امنیتی و صنایع دفاعی، ظاهراً ترکیه کوشیده است به صورتی محتاطانه از ایران حمایت کند. در کنار اظهارات رسمی، شاید دیدار اردوغان، پزشکان و علیف در خانکندی قره‌باغ (۴ جولای / ۱۴ تیرماه) در چهارچوب اجلاس اقتصادی اکو، انعکاسی از این تمایل باشد. در جریان دیدار عباس عراقچی از آنکارا در زمان جنگ ۱۲ روزه، پیشنهادی از سوی ترکیه برای برگزاری دیدار بین پزشکان و ترامپ در آنکارا مطرح شد که بنا به گزارش رسانه‌ها، به دلیل عدم دریافت پاسخ از تهران منتفی شد. ظرفیت ترکیه برای میانجیگری بین ایران و رژیم هم به دلایل متعددی وجود ندارد، زیرا گذشته از عدم امکان مذاکره یا گفتگو بین ایران و رژیم، ولو به صورت

غیرمستقیم، هم ایران و هم رژیم میزانی از بی‌اعتمادی به آنکارا دارند. رژیم به دلیل حمایت اردوغان از حماس و آرمان فلسطین از ترکیه ناخشنود و همین‌طور نسبت به نیت ترکیه در سوریه بدگمان است. ایران نیز نسبت به انتقال اطلاعات موشک‌های ایرانی از رادارهای ناتو در ترکیه (بویژه رادار کوره‌جیک) به رژیم ظنین است. ترکیه اصرار دارد که این اطلاعات فقط در اختیار سلسله مراتب ناتو قرار می‌گیرد. اما روابط گرم این کشورها و به‌ویژه آمریکا با رژیم، ظن انتقال اطلاعات، علی‌رغم تمایل ترکیه را تقویت می‌کند. با این حال مقامات ترکیه اظهار داشته‌اند که ایران را از حملات رژیم مطلع ساخته‌اند و به هواپیماهای رژیم که در جریان حمله وارد حریم هوایی این کشور شده بودند، هشدار ترک سریع قلمرو داده‌اند.

به نظر می‌رسد که تلاش آنکارا برای نزدیکی بیشتر به آمریکا هم از پیامدهای حمله رژیم به ایران باشد. گرچه این روند پس از به قدرت رسیدن ترامپ آغاز شده بود. بن‌بست در روابط ترکیه و اتحادیه اروپا و معضلات متعدد در مناسبات با رژیم، به‌ویژه در دوره حکومت‌های دموکرات، ترکیه را به سمت تقویت روابط با ایران و روسیه سوق داد. فرو رفتن روسیه در باتلاق اوکراین و تضعیف تدریجی ایران و محور مقاومت، باعث شد تا اردوغان دست به تجدید نظر در مناسبات با آمریکا بزند. اظهارات تام باراک، سفیر آمریکا در آنکارا و نماینده ترامپ برای حل فصل مسائل سوریه و لبنان، گویای این تحول است؛ وی در مصاحبه با خبرگزاری آناتولی از تعهد ترکیه و آمریکا به شراکت در دفاع و حمله، برای اولین بار، خبر داده است (Adar, 2025). اردوغان از این تجدید مناسبات استراتژیک، اهدافی چون تقویت تکنولوژی دفاعی (همانند مورد اف-۳۵)، خروج از انزوا و اغراض اقتصادی و بویژه تجارت، حل و فصل موضوع سوریه بویژه موضوع کردها را دنبال می‌کند.

۵. تحلیل مواضع احتمالی ترکیه در قبال سناریوهای آتی تنش بین

ایران و رژیم صهیونیستی

در خصوص تداوم آتش بس کنونی، پدید آمدن وضعیتی پایدار و یا شروع مجدد تجاوز رژیم و لذا وقوع جنگ تمام عیار جدید، گمانه‌های مختلفی طرح شده و قابل طرح است. بی‌شک فاکتورهای متعددی فضای مبهم فعلی را مه آلودتر و پیش‌بینی‌ناپذیرتر می‌کنند؛ آیا مکانیسم ماشه فعال خواهد شد و ایران در معرض تحریم‌های ذیل فصل هفتم قرار خواهد گرفت؟ یا قبل از آن توافقی صورت خواهد گرفت؟ تصور می‌رود که توافقی صورت نخواهد گرفت و با احتمال بالا، مکانیسم ماشه فعال خواهد شد. آیا در حمله مجدد رژیم، که احتمال آن هم بالا ارزیابی می‌شود، آمریکا دخالت و حضور خواهد داشت یا نه؟ این فاکتور بستگی زیادی به قوت یا آسیب‌پذیری رژیم خواهد داشت. آیا مذاکرات غیرمستقیم بین ایران و آمریکا به نتایج ملموس و محسوسی خواهد رسید یا مذاکرات روشی برای غافلگیری و فریب اطلاعاتی است؟ با توجه به مواضع آمریکا و ترامپ و همین‌طور تحلیل مقامات جمهوری اسلامی از این مواضع، امکان چندی برای نتیجه‌بخشی مذاکرات تصور نمی‌شود. حال اگر روی احتمالات قوی‌تر بایستیم به نظر می‌رسد که با فعال شدن مکانیسم ماشه، مشروعیتی برای حملات پدید خواهد آمد و رژیم احتمالاً از این فرصت تاریخی، به‌زعم خویش برای به‌واداشتن ایران به تسلیم صرف نظر نخواهد کرد. لذا در جنگ بعدی سه سناریو قابل تصور خواهد بود:

سناریوی اول: پیروزی نسبی ایران که در صورت وقوع، اساساً با موشک‌های جدیدتر و قوی‌تر (نظیر خیبرشکن و...) احتمالاً موشک‌های اعلام نشده) میسر خواهد بود. در این سناریو به احتمال زیاد آمریکا دخالت خواهد کرد. در این سناریو، ترکیه به دعوت از طرفین برای خویشتن‌داری اکتفا

خواهد کرد و در صورت ورود امریکا احتمالاً مواضع نرم‌تری اتخاذ کرده و از حل و فصل دیپلماتیک اختلافات دفاع خواهد کرد. این سناریو برای ترکیه مطلوب است. زیرا تعادل منطقه‌ای را حفظ می‌کند و از توسعه‌طلبی و سرکشی‌های آتی رژیم جلوگیری خواهد کرد.

سناریوی دوم: ممکن است رژیم با تشدید بمباران‌ها و تخریب زیرساخت‌ها، فاجعه‌ای انسانی را در ایران رقم بزند با این امید که مردم عادی را به مخالفت با حکومت کشانده و تغییر نظام سیاسی در ایران را رهبری کند. چنین سناریویی نامطلوب‌ترین حالت برای ترکیه است. زیرا می‌تواند موج آوارگان را به دنبال داشته باشد و با تشدید گسل‌های قومی، پ.ک.ک. در حال افول را با پیروزی‌های احتمالی پژاک احیا کند. در این حالت مواضع سیاسی ترکیه و اردوغان تندتر و ضداسرائیلی‌تر خواهد شد اما بعید است به مقابله مستقیم با رژیم منجر شود. در صورتی که دولت مرکزی ایران با معضلی اساسی مواجه شود، مداخله مستقیم ترکیه (همانند مورد سوریه و عراق) دور از انتظار نخواهد بود. از آنجا که این سناریو خطرات بسیاری متوجه ترکیه کرده و رژیم را به قدرت فائده در منطقه تبدیل می‌کند، برای ترکیه کاملاً نامطلوب است.

سناریوی سوم: در صورت همراهی امریکا با رژیم در حملات علیه ایران، به احتمال زیاد ترکیه نه فقط لحن ملایم‌تری خواهد داشت بلکه ممکن است از روابط احیا شده با امریکا و مناسبات شخصی اردوغان و ترامپ برای تاثیرگذاری بر آینده ایران سود بجوید و یا تلاش کند تا بین امریکا و ایران میانجیگری کند. این گزینه برای ترکیه مطلوب نیست، اما از سناریوی قبلی بهتر است. در هر حال، تصور نمی‌رود که تحرکات ترکیه از حد اتخاذ مواضع سیاسی تند یا ملایم و احیاناً تلاش برای میانجیگری فراتر برود.

گزینه ایده‌آل ترکیه که اینک چندان محقق شدنی به نظر نمی‌رسد، حل و فصل مسئله از طریق مذاکرات است به وجهی که عدم دستیابی ایران به سلاح اتمی تضمین شود؛ تحریم‌ها حتی‌الامکان رفع شود و در عین حال ایران از بازسازی محور مقاومت در غرب آسیا یا موجودیتی مشابه دست بردارد. دو مورد سلاح اتمی و محور مقاومت از جلوه‌های بارز رقابت منطقه‌ای دو کشور است. اما تحریم‌های ایران نه فقط به مناسبات تجاری ایران و ترکیه، بلکه به تجارت ترکیه با ایران هم لطمه شدیدی وارد کرده و چندین شرکت و بانک ترکیه‌ای مشمول جریمه، تحریم و محاکمه در امریکا شده‌اند.

در شرایط کنونی به نظر می‌رسد که گزینه‌های زیادی برای ایران در عرصه مناسبات با ترکیه موجود نیست؛ روابط دو کشور تحت تأثیر شدید تلاطمات ناشی از بحران هسته‌ای و عکس‌العمل امریکا، رژیم و غرب نسبت به این موضوع قرار گرفته است. شاید بهترین گزینه آن باشد که ایران بکوشد مناسبات اقتصادی بین دو کشور را حفظ کند و از بروز تنش‌های احتمالی در مناسبات اجتناب شود. زیرا ترکیه در حال حاضر از معدود مجاری ارتباطی ایران با اروپا و آمریکا است. گزینه‌های اقتصادی، سیاسی و استراتژیک متعددی برای همکاری و روابط برد-برد وجود دارد، اما در شرایط کنونی موضوعیتی برای آنها نمی‌توان متصور شد.

جمع‌بندی

سیاست کلی ترکیه در قبال ایران بر دو اصل ضرورت عدم سیطره و تفوق ایران بر منطقه و عدم تضعیف ایران تا حد فروپاشی استوار است. از نگاه سیاستمداران ترکیه تجاوز اخیر رژیم می‌تواند مشکلاتی را در بعد اخیر ایجاد کند. از سوی دیگر اظهارات تحریک‌آمیز رژیم، مایه نگرانی آنکارا شده و لذا

مقامات این کشور علاوه بر تمرکز بر صنایع دفاعی و بُرد موشک‌ها، به اصلاح و احیای روابط با آمریکا، اروپا و خرید تسلیحات مدرن‌تر و تلاش برای میانجی‌گری بین ایران و آمریکا روی آورده‌اند. ترکیه از افزایش قیمت نفت در صورت تداوم جنگ، موج احتمالی مهاجران، تشدید بحران کردی و مسلط شدن رژیم در منطقه نگران است. در عین حال همانند رژیم تمایلی به استقرار مجدد نیروهای هوادار ایران در منطقه و دستیابی ایران به سلاح اتمی ندارد. برای ترکیه راهکار ایده‌آل حل و فصل مسئله از طریق مذاکره است اما چنین گزینه‌ای در حال حاضر محتمل به نظر نمی‌رسد و احتمال شروع مجدد جنگ قوی‌تر و جدی‌تر می‌نماید.

در صورت شکست مذاکرات و فعال شدن مکانیسم ماشه سه سناریو می‌توان متصور شد؛ پیروزی ایران و تسلیم رژیم، تخریب زیرساخت‌های ایران توسط رژیم و بروز مخاطرات شدید داخلی در ایران و حمله مشترک رژیم صهیونیستی و آمریکا و تلاش برای تغییر نظام سیاسی در ایران. از آن میان، مطلوب‌ترین سناریو برای ترکیه پیروزی ایران یا تداوم تعادل در منطقه غرب آسیا است. در مجموع به نظر می‌رسد که ترکیه به دلایل متعددی، نمی‌تواند فراتر از اتخاذ مواضع سیاسی نرم یا شدیدالحن کاری بکند. فروپاشی ایران، تبعات شدیدی برای ترکیه در پی دارد و در صورت وقوع، ممکن است حتی به مداخله ترکیه در مناطقی از ایران هم منجر شود. در خصوص گزینه‌های سیاست خارجی ایران در قبال ترکیه هم در حال حاضر تنوع چندانی نمی‌توان متصور شد و به نظر می‌رسد که بهترین گزینه حفظ روابط متعادل اقتصادی و دیپلماتیک بین دو کشور باشد. ترکیه نیز عملاً، به دلیل بازیگری‌ها و کنشگری‌های اروپایی‌ها، آمریکایی‌ها و رژیم در منطقه، گزینه‌های متنوعی درباره قضایای ایران ندارد.

منابع

1. Özçelik, Burcu(2025), Turkey Navigates an Escalating Israel–Iran Rivalry <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/turkey-navigates-escalating-israel-iran-rivalry>
2. Adar, Sinem(2025), For Turkey, the ‘New’ Middle East Is Cause for Concern, in: https://www.worldpoliticsreview.com/turkey-middle-east-israel-iran/?nsl_bypass_cache=895fa9df0dbe1e064f1153e72b53f797
3. Cagaptay, Soner(2025), How Turkey Views the Iran-Israel Confrontation, in: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-turkey-views-iran-israel-confrontation>
4. Iddon, Paul(2025), Turkey Advances Military Buildup Against Backdrop Of Israel-Iran War, in: <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2025/07/02/turkey-advances-military-buildup-against-backdrop-of-israel-iran-war/>
5. Soylu, Ragip(2025), The Turkish public asks: After Israel's attack on Iran, are we next?, in: <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-are-we-next-after-israel-attack-iran>
6. Kaplan, Yusuf(2025) İsrail-İran çatışması ne anlam ifade ediyor? in: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/israil-iran-catismasi-ne-anlam-ifade-ediyor-4718140>
7. Öztürk, Ahmet Erdi(2025), Çarpıcı anket: Yüzde 70 Türkiye nükleer silah edinmeye başlamalı diyor, in: <https://yetkinreport.com/2025/07/17/carpici-anket-yuzde-70-turkiye-nukleer-silah-edinmeye-baslamali-diyor/>

«پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت» به منظور پاسخگویی به بخشی از نیازهای پژوهشی کشور در راستای تولید شناخت جامع از محیط امنیت ملی، پاسخگویی به نیازهای پژوهشی و مطالعاتی، انجام پژوهش‌های کاربردی و استقرار سیاست‌های پژوهش‌مبنا و تقویت فرآیند سیاستگذاری و حکمرانی کشور با رویکردی علمی و راهبردی تأسیس شد.

این مرکز در حال حاضر با چهار پژوهشکده «مطالعات راهبردی»، «ابرار معاصر تهران»، «مطالعات حکمرانی فرهنگی و اجتماعی» و «علوم و فناوری‌های نوظهور» در حوزه‌های سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، امنیت بین‌الملل و فناوری‌های نوظهور مشغول به فعالیت است.